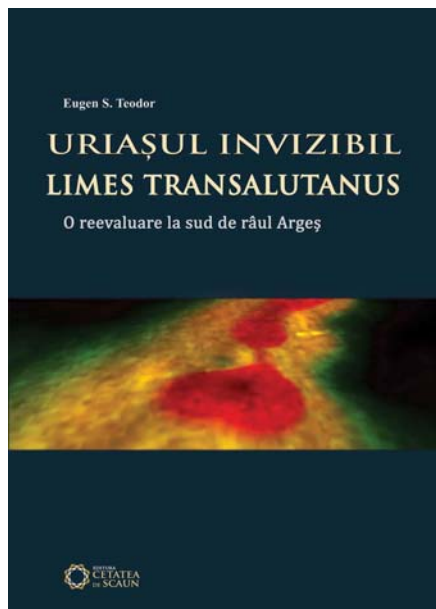

Eugen S. TEODOR *Uriaşul invizibil: Limes Transalutanus. O reevaluare la sud de râul Argeş*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2013, 263 pagini, 69 figuri, 7 tabele, anexe, ISBN 978-606-537-181-1

Andrei MĂGUREANU*

În anul 2013 apărea o inedită lucrare pentru peisajul publicistic al arheologiei romane și nu numai. Autorul, Eugen S. Teodor, încerca să atragă atenția cititorilor, fie ei studenți, fie ei arheologi (după cum semnalează încă de la p.3) asupra unor noțiuni precum *limes*, *finis imperii*, *ripa...* pornind de la studierea unuia dintre cele mai cunoscute monumente romane: *Limes Transalutanus*.

Structurată în 8 capitole grupate în două părți: PARTEA ÎNTÂI: SECȚIUNEA DESCRIPTIVĂ; PARTEA A DOUA: SECȚIUNEA ANALITICĂ (cuprinde capitolele: Capitolul 6. *Probleme generale*, Capitolul 7. *Periegheze*, Capitolul 8. *Estimarea trupelor necesare pentru apărarea segmentului analizat*), lucrarea se încheie cu un capitol de CONCLUZII (p.201-204) urmate de utile informații organizate în 8 anexe, dar și în mai multe liste tehnice, precum și un cuprinzător index, indispensabil unei lucrări științifice.

În *Introducere* autorul își precizează obiectivul: acela de a studia „*problematica Limes Transalutanus în sectorul său de câmpie, între Dunăre și Argeş, acolo unde ar trebui să găsim manifestările cele mai tipice ale unei frontiere romane*” (p.8). Se

fac rapid unele clarificări terminologice (*limes*, fort, *ripa...*) și se prezintă evoluția cercetării, punctându-se aspectele considerate relevante pentru subiectul abordat. Într-o a doua parte a *Introducerii*, autorul își prezintă ‘armele’ cu care a atacat subiectul: fotogrametria, arhiva topografică datorată lui Pamfil Polonic, diferite hărți militare accesibile on-line, fotografiile aeriene, toate utilizate într-un soft GIS, precum și programe de prelucrare a fotografiilor. De asemenea, se face o scurtă prezentare a structurii volumului și a problematicii care urmează a fi analizată.

Analiza propriu-zisă începe cu o *Secțiune descriptivă* în care, pe parcursul a patru capitole (Capitolul 2. *Segmentul sudic, de la Flămânda la Gresia*, Capitolul 3. *Segmentul Gresia – Urlueni*, Capitolul 4. *Segmentul Urlueni – Săpata de Jos*, Capitolul 5. *Segmentul Săpata de Jos – Purcăreni*), sunt prezentate toate datele vechi, dar în special cele noi, despre valul propriu-zis precum și despre fortificațiile care îl deserveau. Este urmărit traseul, în paralel pe hărți și fotografiile, pas cu pas, notându-se toate acele elemente topografice care ar putea sugera posibile amenajări romane: fortificații, turnuri de observație... Autorul face și unele aprecieri referitoare la o posibilă „*lotizare romană*” dintr-o epocă anterioară construirii *Limes-ului Transalutan*, ipoteză tentantă care însă v-a trebui argumentată mai convingător.

E.S. Teodor utilizează un tip nou de analiză menit să argumenteze ipoteza identificării unor movile cu posibile turnuri de observație: analiza de vizibilitate dintre diferite puncte înalte. De asemenea, se reia pentru fiecare castru în parte, discuția referitoare la localizarea geografică a acestuia, ilustrată de ortofotografii, prezentându-se critic și eventualele cercetări arheologice derulate în respectiva fortificație.

Urmare a ‘plimbării’ pe hărți, fotografiile și prin literatura de specialitate, autorul pornește, în partea a doua a cărții, *Secțiunea analitică*, la „*formularea unor probleme teoretice... la verificarea în teren a unor ipoteze de lucru... la o evaluare a nivelului și valorii cunoștințelor achiziționate*” (p.101).

Partea teoretică pornește de la întrebarea „*Ce este un limes?*” și, trecând prin literatura problemei, autorul se apleacă asupra notițelor datorate lui Pamfil Polonic pentru a discuta dacă

* Institutul de Arheologie ‘Vasile Pârvan’, str. Henri Coandă, nr. 11, sect. 1, cod poștal 010667, București, România; arheologiemedievala@yahoo.com.

Limesul Transalutan avea sau nu un șanț în fața valului. Ulterior, pentru a reliefa mai bine problemele întâlnite, autorul face o scurtă comparație cu *limesul raeto-german*.

Conștient că „*multe dintre comentariile fotogrametrice... au un caracter speculativ*” (p.119), E.S. Teodor își ia armele (GPS, aparat foto...) și pornește peste câmpuri, încercând să verifice în teren situațiile problematice identificate în urma studiului descris în prima parte a cărții sale. Dincolo de notațiile care subliniază modificările și distrugerile agresive ale peisajului în care este cuprins acest impresionant monument roman, autorul reușește să aducă date noi referitoare la „*două seturi mari de fapte: existența și a altor fortificații decât cele știute din literatură și starea de conservare a Troianului*” (p.163).

Secțiunea analitică se încheie cu un capitol dedicat *Estimării trupelor necesare pentru apărarea segmentului analizat* al *Limesului Transalutan*. Bazându-se pe o cunoaștere teoretică a problemei, autorul reanalizează fortificațiile *limesului* din acest punct de vedere. Sunt formulate mai multe ipoteze de lucru referitoare la trupele care ar fi putut staționa în aceste fortificații, comparația cu situația de pe *Valul lui Antoninus* fiind una relevantă.

Capitolul firesc, care vine să încheie analiza, este cel de *Concluzii*. Aici, Eugen. S. Teodor prezintă ipotezele formulate la capătul unui an de efort. Astfel, aflăm că *Troianul* a fost construit de-a lungul unei căi de comunicare mai vechi, jalonată de fortificații de marș utilizate în timpul primului război dacic; că este o combinație de *limes* și *ripa*; că cel puțin în zona de la nord de Flămânda este posibilă existența unei lotizări romane care să ateste o colonizare în această regiune. În ciuda unei schimbări profunde a peisajului față de momentul descrierii făcute de Pamfil Polonic acum un secol, în multe sectoare *limesul Transalutan* fiind complet distrus, autorul atrage atenția asupra potențialului nedescoperit al acestui monument (exemplu fortificațiile din zona confluenței Cotmeana-Vedea) și mai ales asupra documentației lacunare pe care o avem asupra Troianului. Referitor la cele două probleme, autorul consideră că fără o implicare a comunităților locale nu se poate salva Troianul, iar fără fotografie aeriană de joasă altitudine, GIS și geofizică documentarea monumentului nu poate trece într-o altă etapă.

Cartea se încheie cu un grup de *Anexe*, foarte utile atât în înțelegerea bazelor documentare de la care a plecat autorul (arhiva Pamfil Polonic), cât și pentru urmărirea demersului său științific.

La momentul scrierii acestor rânduri, volumul prezentat mai sus a ajuns să fie mai mult decât un studiu dedicat unui public specializat. A devenit piatra de temelie a unui proiect mult mai amplu: 'Tehnologie interdisciplinară de investigare a patrimoniului arheologic. Studiu de caz: Tronsonul premontan al Limes Transalutanus', dezvoltare firească a cărții domnului E.S. Teodor.

Efortul de mai târziu era anunțat încă din paginile cărții când, autorul mărturisea că „*Reevaluarea propusă aici va fi, în primul rând una fotogrametrică, fiindcă nu există încă o verificare exhaustivă pe teren și nici nu este clar când va putea exista; nu am, cel puțin deocamdată* (s.n.), *fonduri destinate unui asemenea obiectiv*” (p.10).